

Szociális készségek és interperszonális személyiségjellemzők szerepe a pályafejlődésben – avagy hogyan ítélik meg önmagukat az egyetemisták?

© J. KLÉR Andrea

Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő

kler.andrea@gtk.szie.hu

Korunk kihívásai alapján a siker, a karrier és a tehetség meglehetősen nagy szerepet játszik a fiatalok mindennapjaiban, s ez gyakran fokozott mértékben igaz a felsőoktatásban tanulóakra. Miközben a sikeresség számos szintén megmutatkozik az életútban, annak egyik fiatalok jellemző fókuszja mindenképp a karriertervek útján megvalósuló első lépések sorozata. Amennyiben a fiatal által szerzett tapasztalatok pozitív visszajelzést eredményeznek, s a későbbi beválást valószínűsítik, úgy a siker átélése belső elégedettséget hoz, megalapozva ezáltal a további fejlődési utat. Szilágyi szerint a siker eléréshez több képesség összekapcsolódása és együttműködése szükséges, ahol az egyes kombinációk igen sokféle változata megvalósulhat egy pálya eredményes gyakorlása során.

A vágyott siker eléréshez ugyanakkor alapkövetelmény, hogy célkitűzéseinket és képességeinket össze tudjuk hangolni, azaz megfogalmazott céljainkat reális önismeretre alapozzuk, tehát képességeinkhez illeszkedő jövőképet dolgozzunk ki. (Szilágyi, 2003) A megfelelő összhang megtalálásában eszerint tehát kulcsfontosságú a kellő szintű és mélységű önismeret, melynek tudatos fejlesztése az egyetemi hallgatók pályaszocializációjában jelentős kihívásként jelentkezik.

A karrierdöntés sikerességét meghatározó tényezők

A XXI. század modern karrierteóriái közül több is különös hangsúlyt fektet arra, hogy milyen nézeteket alakít ki az egyén önmagáról és környezetéről, s ennek kapcsán milyen stratégiákat választ a problémakezelés illetve a döntéshozatal során. A továbbiakban két olyan karrier modellt ismertetnék röviden, mely kutatásom elméleti kereteinek meghatározása során kiindulópontot jelentett.

Peterson, Sampson és Lentz kognitív információ feldolgozó modellje számos olyan dimenziót ír le, melyek meghatározzák az egyén gondolkodásmódját saját karrieresélyeiről. Az első három területe e tényezőknek a tradicionális karrier teóriákban is szerepel:

- önismeret vagy öndefiníció (értékek, érdeklődés, képességek)
- munkaerőpiaci ismeretek (képzési és álláslehetőségek áttekintő és specifikus ismerete)
- döntéshozatali készségek (annak megértése, hogy milyen jellemzőkkel is jár egy tipikus döntéshozatal)

A negyedik meghatározó faktor a modellben a metakogníció területe, mely magában foglalja az önreflexiót, az önértékelést (self-awareness) valamint a kognitív folyamataink kontrollját.

A modell második dimenziója a CASVE ciklus nevet kapta, mely reprezentálja az információfeldolgozás általános modelljét összefüggésben a problémamegoldással és a karrier döntéssel. A CASVE egy betűszó, mely az egyes vonatkozó készségek kezdőbetűit foglalja össze angolul: Communication, Analysis, Synthesis, Valuing, Execution (azaz: kommunikáció, analízis, szintézis, értékelés, kiválasztás...). A CASVE modell harmadik dimenziója a végrehajtás (execution) folyamata, melynek része a kijelölés, a koordináció, valamint a tárolása és előhívása a korábban elraktározott információknak, mely magában foglalja vonatkozó metakognitív készségeket. Az, ahogy az ingerfeldolgozás-értékelés-problémakezelés folyamata zajlik tehát, mintegy ki is rajzolja azt az ívet, melynek mentén a célok megvalósulása vagy épp korrekciója látszik reális alternatívának az életpálya adott szakaszán. Amint azt Krumboltz (1993) is írja: „*A karrierproblémáknak erős emocionális komponense van, ...csaknem lehetetlen szétválasztani vagy kategorizálni, hogy személyiség vagy karrierproblémáról van e szó.*”

Brown értékalapú karrierválasztás modelljében (1995), az értékek kiemelkedő szerepét hangsúlyozza a karrierdöntések sorozatában. Nézete szerint akár saját döntésről akár mások döntéseinek értékeléséről van szó, az érték lesz az a központi tényező, mely meghatározza vélekedésünket, s kialakított döntésünket. Az emberi értékek Brown szerint kettős meghatározottságúak, hisz mind belsőleg (genetikusan), mind környezetünk (család, médiák, közösségek, iskolák, kultúrák stb.) által befolyásoltak. Értékeink központi erősségét az is mutatja, hogy valamennyi működésünket befolyásolja, az adatok feldolgozásától egészen addig, hogy egy adott értékrenddel rendelkező személynek mi az, ami irracionális vagy összeférhetetlen saját értékrendjével. A genetikai és környezeti tényezőknek a hatására bizonyos értékek kiemelkednek a többiek közül, kikristályosodnak és prioritást nyernek – ami által az egyén viselkedésének vezérlőjévé, s egyben magatartásának magyarázó elvévé válik. Szubjektíven fontosnak tartott értékeink eszerint viselkedésünk vezérlőjévé, célkitűzéseinkben irányt mutatókká válnak.

Szükségleteink alapvető motivációkat keltenek egyes viselkedéseinkhez, s nekünk kell döntenünk azok kielégítésének lehetséges módozatairól. Számos faktor befolyásolja, hogy miként törekszünk egyes pszichológiai szükségleteink kielégítésére, a személyiség jellemzőktől az életstíluson át egészen a kultúráig, melyben élünk (Kasser, 2005).

Az egyén és a környezet értékei közti kongruencia kitüntetett szerepet kap a szubjektív jóllét minősége szempontjából is (Sagiv & Schwartz, 2000). Míg a személyes értékeinkkel kongruens környezet lehetőséget biztosít számunkra, hogy kinyilváníthassuk a számunkra fontos értékeket, és megvalósíthassuk az ezekkel összhangban álló célkitűzéseinket, az inkongruens környezet gátolja ezek realizálást. Az egyén és környezete közti érték kongruencia jelentősége az egyes kutatások eredménye szerint oly nagymértékű, hogy ez, még az intrinsic és extrinsic aspirációk életminőséggel való összefüggését is felülírja (Brdar et al. 2009). Ha figyelembe vesszük azt, hogy a fent említett összhang, vagy épp diszharmónia átélése újra meg újra módosítja az egyén én-hatékonyság elvárásait, s ennek tükrében az általa megvalósított cselekedeteket, célokat, s a jövőre vonatkozó elképzeléseit, úgy könnyen belátható, hogy az értékek kongruenciája egy adott pályára készülő egyetemista fiatal és a vonatkozó szakmára jellemző pályakövetelmények közt kiemelkedő fontosságú.

A vizsgálat bemutatása

Vizsgálati személyek

A vizsgálatban összesen 315 egyetemi hallgató vett részt a Szent István Egyetem Gazdasági és Társadalomtudományi Karának hallgatói közül. A megkérdezettek valamennyien olyan szakirányon folytatják tanulmányaikat, ahol a pályakövetelménynek közt kifejezett elvárásként jelenik meg a társas készségek fejlettségének magas színvonala, a konfliktus-, és problémakezelés megfelelő minősége, tekintettel arra, hogy munkatevékenységük jelentős részében emberek közt, számukra valamilyen módon szolgáltatva dolgoznak. A vizsgálatba ennek megfelelően három BA szak (andragógia-munkavállalási tanácsadó, emberi erőforrások valamint turizmus és vendéglátás) és két MA szak (vezetés és szervezés és emberi erőforrás tanácsadó) hallgatói kerültek be, nappali és levelező tagozatról. A minta nemi összetétele gyakorlatilag leképezi a szakokon jelenlévő arányt, miután a megkérdezettek 85%-a, tehát több mint négyötöde nő (269 fő), 15%-a (46 fő) pedig férfi. Az életkori megoszlás hasonlóképp jellemző tendenciát mutat, hisz a válaszadók életkora 18 és 58 év között volt, ahol a 25 év felettek kizárólag levelező tagozatosok.

Vizsgálati eszközök

A vizsgálat tervezése során kitüntetett szempontként szerepelt, hogy olyan mérőeszközök kerüljenek alkalmazásra, melyek hazai környezetben korábban már alkalmasnak bizonyultak a kívánt jelenségkör tudományos igényű tanulmányozására.

Problémamegoldó stratégiák vizsgálata: Megküzdési módok kérdőív. A hallgatók által jellemzően preferált megküzdési stratégiáik azonosításához egy relatíve kevés itemet tartalmazó, s mégis megbízhatónak tartott eszközt választottam. A mérőeszköz segítségével jól elkülöníthetők a stratégiák fő csoportjai: a problémaorientált, az érzelemre orientált és a támogatást kérő stratégiák, mely utóbbi mind érzelmi mind pedig problémaorientált alapokon megvalósított stratégia lehet. A kérdőívben található 7 skála ennek megfelelően: a problémaelemzés, a céltudatos cselekvés, az érzelmi indíttatású cselekvés, az érzelmi egyensúly keresése, a visszahúzóódás, az alkalmazkodás és a segítségkérés. A 22 itemet tartalmazó kérdőívben egy 4 fokú Likert skálán kell megítélnie a vizsgálati személynek, hogy mely stratégia alkalmazása milyen mértékben jellemző rá, amikor valamilyen problémahelyzetbe kerül.

Pályaépítéssel kapcsolatos célok vizsgálata: Aspirációs kérdőív. A mérőeszköz segítségével azt kívántam feltárni, hogy a különféle életcélok elérése mennyire fontos a válaszadóknak, illetve ezek elérésnek valószínűségét hogyan ítélik meg. Az aspirációs kérdőív összesen 35 hosszútávú célt, illetve motívumot tár fel, amelyek 7 életcél kategória köré szerveződnek. Ezt a 7 életcél képviseli a kérdőív 7 alskálája (gazdagság, hírnév, imázs, személyes növekedés, társas kapcsolatok, társadalmi elköteleződés, egészség), melyekhez 5-5 tétel tartozik. A kérdőívben felsorolt aspirációkat egy hétfokozatú Likert-skálán kellett a vizsgálati személyeknek megítélnie az alapján, hogy az egyes célokat mennyire tartja fontosnak. V. Komlósi és munkatársai (2005) az egyes skálák megbízhatóságát kiválóan ítélték meg a kérdőív magyarországi adaptációja során (Cronbach α : 0,72-0,91).

Az életminőség szubjektív megítélése. E dimenzió méréséhez azt az „Élettel Való Elégedettségi Skálát” alkalmaztam, melyet az un. pozitív pszichológia egyik jeles modell alkotója és képviselője hozott létre, s melynek alkalmazásával kapcsolatban szintén rendelkezünk már hazai tapasztalatokkal. A mérőeszköz a szubjektív jóllét megítélésének kognitív faktorát térképezi fel 5 állítás segítségével, ahol a megkérdezetteknek egy 7 fokozatú Likert skála segítségével kell megítélniük, hogy mennyire tartják igaznak az adott állítást, önmagukra vonatkoztatva. A hazai adaptációs vizsgálatok során az eszköz megbízhatóságát kiválóan minősítették. (Cronbach α : 0,89).

A vizsgálat célja, hipotézisek

A vizsgálat célkitűzése az egyetem különféle emberekkel folytatott tevékenységre felkészítő szakjainak hallgatói körében annak azonosítása, hogy milyen módon kezelik az érintettek azokat a társas közegben létrejövő problémahelyzeteket, melyekkel mindennapi életük során találkozhatnak, s ezek a megoldásmódok mennyiben adekvátak az általuk megfogalmazott életcélok és karriercélok vonatkozásában. Feltételezéseink, figyelembe véve számos korábbi vizsgálat eredményeit (Csehné 2009, 2010), és saját felsőoktatási tapasztalatainkat a következők voltak:

- hallgatók preferált probléma-megoldási módjai csak részben adekvátak választott céljaik tükrében
- az aktív helyzetkezeléssel és konstruktív megoldásmódokkal rendelkező hallgatók magasabb szintű élet-elégedettségről számolnak be
- az egyes szakok tekintetében kirajzolódnak eltérések az egyes személyiségjellemzők vonatkozásában.

Eredmények

Demográfiai jellemzők

1. táblázat. A válaszadók életkori megoszlása

<i>Életkor</i>	<i>%-os megoszlás</i>
19-25 éves	77,56%
26-35 éves	11,28%
36-45 éves	9,25%
50 év felett	1,91%
<i>Összesen</i>	100,00%

A válaszadók több mint $\frac{3}{4}$ -e 25 év alatti volt, ami azt a tendenciát is jelzi, mely szerint igen magas arányban vannak fiatalok a levelező tagozatos hallgatók közt.

2. táblázat. A minta egyetemi szakok szerinti megoszlása

<i>Egyetemi szakok</i>	<i>%-os megoszlás</i>
Andragógia	26,98%
Turizmus és vendéglátás	24,76%
Emberi erőforrások	13,65%
Emberi erőforrás tanácsadó (MA)	26,67%
Vezetés és szervezés (MA)	7,94%
Összes érvényes	100,00%

A demográfiai adatgyűjtés során vizsgálatom kitért a szülők iskolai végzettségére is, melynek eredményeit a következő táblázatok mutatják:

3. táblázat. Az apa iskolai végzettsége

<i>Apa iskolai végzettsége</i>	<i>%-os megoszlás</i>
Alapfok	0,5%
Szakmunkás	31,5%
Középiskola	41,69%
Főiskola	25,81%
Egyetem	0,5%
Összes érvényes	100,00%

Amint az a fenti táblázatból kiolvasható, mindössze minden negyedik válaszadó édesapja rendelkezik felsőfokú végzettséggel, (ott is majdnem kizárólag főiskolai diplomáról beszélhetünk), miközben középfokú végzettséget szerzett a jelentős többségük, több mint 72%.

4. táblázat. Az anya iskolai végzettsége

<i>Anyai iskolai végzettsége</i>	<i>%-os megoszlás</i>
Alapfok	0,0%
Szakmunkás	14,79%
Középiskola	54,6%
Főiskola	30,1%
Egyetem	0,5%
Összes érvényes	100,0%

Az anyák, az apákhoz hasonló módon jellemzően középfokú végzettséget szereztek, de ezt a képzettségi szintet mindenki elérte, s mintegy 5%-al többen szereztek főiskolai diplomát, mint az apák körében.

A problémamegoldó stratégiák főbb jellemzői

A hallgatók problémamegoldó stratégiáit a következők jellemzik a demográfiai adatokkal való összefüggésben: A biológiai nem és a problémaelemzés, mint megküzdési stratégia közt szignifikáns összefüggést regisztrálhattam, ($r=,139^*$), azaz a női hallgatók esetében markánsabban jelenik meg a helyzetek elemzésére való törekvés, függetlenül attól, hogy mely szak hallgatóiról is van szó. A helyzet összetevőinek elemzésére, s a lehetséges megoldási módokat, erőforrások

feltérképezésére való igyekezet az előnyös megoldási mintázatok közé sorolható, hisz arra utal, hogy az érintettek kellő kognitív kontroll mellett, s a racionális megoldások iránt érzékenyebb módon törekszenek a helyzet kezelésére. További demográfiai összefüggést mutató eredmény, hogy a válaszadók közt a nők szignifikáns mértékben hajlamosabbak az alkalmazkodásra ($r=-,150^*$), vagyis arra, hogy elfogadják azokat a feltételeket, indítványokat melyeket a partner(ek) kínálnak az adott helyzetben.

Az iskolázottsági adatokat elemezve megállapítható, hogy a megkérdezettek jelentős része elsőgenerációs értelmiséginek számít, mely a vizsgálatban érintett szakok esetében több éve regisztrálható tendencia, s vélhetően összefüggésben van azzal, hogy e szakok nem a klasszikusan nagy múltú és magas presztízsű pályákra készítene fel. Mindazonáltal a szülők iskolai végzettségének szintje egymással szignifikánsan összefügg, vagyis az apa és az anya iskolai végzettsége igen gyakran együtt jár a képzettség szintjét tekintve ($r=,466^*$). Érdekes eredmény ugyanakkor, hogy a magasabb iskolai végzettségű anyák számára az érzelmi egyensúlyra való törekvés fontosabb kevésbé iskolázott társaiknál ($r=,187^*$), ezekben a családokban tehát a felnövekvő generáció tagjai nagyobb valószínűséggel sajátíthatják el annak különféle módozatait, hogy társas környezetükben miként teremtsék meg a békés együttélés egyes formáit, a felmerülő nézetkülönbségek és érdekellentétek ellenére.

Érdekes e fenti eredmény tükrében ugyanakkor, hogy az apák iskolai végzettsége és az érzelmi indíttatású cselekvés pozitív korrelációt mutatott a mintában ($r=,234^*$). Ez tehát azt jelenti, hogy az iskolázottabb apák gyermekei hajlamosabbak az indulati reakciókra feszült helyzetekben, azaz náluk kevésbé fejlett az indulati kontroll.

Milyen problémakezelési profillal jellemezhetők a hallgatók?

A két feladatorientált megküzdési stílus preferenciája jellemzően együttjár a mintában, hisz azok, akik szívesen vállalkoznak problémaelemzésre, gyakrabban alkalmazzák a céltudatos cselekvés-t is mint stratégiát ($r=394^{**}$). A problémaelemzés, mint alkalmazott stratégia ugyanakkor sokkal kevésbé jellemző azoknál, akik az érzelmi indíttatású cselekvést preferálják leginkább ($r=-,176^*$). Azok tehát, akik elsősorban a helyzet megértésére és annak analizálására fordítják figyelmüket, sokkal kevésbé hajlamosak az indulatos reakciókra, s érzelemkitörésekre, energiáikat tehát képesek a racionális élményfeldolgozás érdekében a kognitív erőfeszítések szolgálatába állítani. A problémaelemzést preferálók továbbá a helyzet feltérképezése nyomán abban is elfogadóbbnak, sőt kezdeményezőbbnek mutatkoznak társaiknál, hogy másoktól segítséget kérjenek, illetve fogadjanak el, azaz hatékonyabbak a társas támogató háló megszervezésében, s felhasználásban szükség esetén ($r=,240^{**}$). Társas környezetük iránti fokozott empátiás érzékenységük, s kompromisszumkészségük további bizonyítéka, hogy azok, akiknél gyakrabban regisztrálhatunk problémaelemző viselkedést, azok szívesebben választják akár az alkalmazkodás-t is a megküzdés lehetséges formájaként ($r=,197^{**}$), elfogadva a környezet által képviselt probléma megoldási módokat.

A céltudatos cselekvést, tehát az aktív problémaorientált megküzdést választók közt gyakrabban jelenik meg az érzelmi egyensúly keresésére való törekvés, vagyis stresszhelyzetben a racionális döntéselemek mellett arra is figyelmet fordítanak, hogy társas környezetükben az érzelmek is megfelelő kontroll alatt maradjanak ($r=,318^{**}$).

Fontos társas készségként definiálhatjuk továbbá az aktívan cselekvő csoport esetében, hogy amennyiben úgy ítélik meg, hogy szükséges, úgy akár másokhoz alkalmazkodni ($r=0,227^{**}$), akár segítséget kérni ($r=0,292^{**}$) képesek, azaz aktivitásuk során nem csak a domináns szerepben képesek a helyzetet kezelni – de képesek az irányítást más kezébe is adni. Ennek a képességnek különös jelentősége van azon szakmák esetében, ahol a tevékenységstruktúrán belül kiemelt szerepet kapnak azok a társas helyzetek, ahol valamilyen humán szolgáltatási folyamat részeként alapvető fontosságú a partneri viszonyra való képesség.

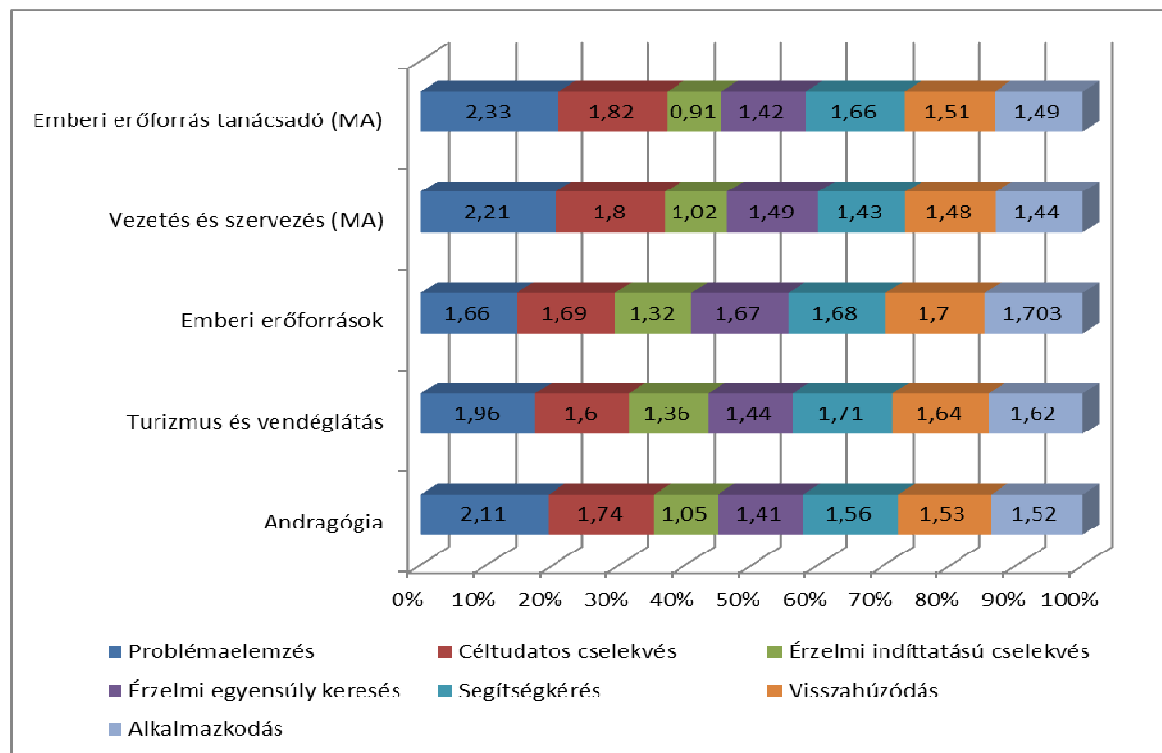
Az élettal való szubjektív elégedettség a megküzdési stratégiák tükrében

A szubjektív élet-elégedettség skálán elért értékek szignifikáns összefüggést mutatnak a céltudatos cselekvéssel ($r=0,413^*$), mint problémafókuszú megküzdési stratégia alkalmazásával, azaz aki képes aktívan kezelni a stresszhelyzeteket, s ezáltal átéli saját kontrollképességét, s racionális gondolkodásának hatékonyságát, az jóval boldogabbnak tartja magát. Az élettal való elégedettség ugyanakkor szignifikáns mértékben alacsonyabb abban a hallgatói csoportban, ahol az elsősorban preferált megküzdési stratégiák közé az alkalmazkodás ($r=-0,235^{**}$), és a visszahúzódás került, vagyis azoknál, ahol a megoldást inkább kívülről várják. A kezdeményezőkézség és a felelősségvállalás szerényebb mértéke tehát szükségszerűen sokkal több élethelyzetben eredményez olyan megoldásokat, melyek kényszerpályaként, s nem pozitív és konstruktív problémamegoldásként jelentkeznek számukra, növelve ezáltal elégedetlenségüket, csökkentve énjüket, s az elkövetkezőkben való szerepvállalás motivációs bázisát. Ha tehát valakinek fontos, hogy élete a lehető legtöbb szempontból közel legyen az általa elképzelthez, s terveit, karriercéljait megvalósíthassa, akkor szükségszerűnek látszik az aktív és problémafókuszú megküzdési stratégiák alkalmazásának preferálása, s az ehhez kapcsolódó technikák, módszerek elsajátítása.

Természetesen ez nem azonos a másik fél igényeinek és szempontjainak negligálásával, de feltételezi, hogy a személy nem vonul a háttérbe és nem alkalmazkodik egy olyan megoldáshoz, ami az ő igényeit, elvárásait kellőképpen nem elégíti ki.

A problémamegoldó stratégiák jellemzői szakok szerinti bontásban

A preferált problémamegoldó stratégiák megoszlása szakok szerint

Mint az a fenti diagramból leolvasható, a hallgatók döntő többsége (kivéve az emberi erőforrások szak hallgatóit), elsősorban a problémaelemzést, mint coping stratégiát preferálja, azaz elsősorban racionális és feladat-centrikus gondolkodással igyekszik a problémahelyzeteket kezelni. Különösen erős ez a törekvés az emberi erőforrás tanácsadók esetében, ahol igen markáns módon mutatkozik meg e stratégia előnye a többi alternatívához képest, azaz az érintett hallgatók körében erőteljes elkötelezettség jelenik meg az elemző, analízáló gondolkodás irányában, mikor nehéz helyzetbe kerülnek. Ez a tendencia több okból is kedvező, s a pályaválasztás szempontjából jó prognózist sejtet. Egyrészt azért, mert itt elsődleges célkitűzésként a megoldáskeresés jelenik meg, amely egy több lépésből álló folyamatot jelöl. Ennek során megtörténik a potenciális erőforrások és akadályok feltérképezése, melyet jó esetben a helyzetnek megfelelő racionális döntés követ, mégpedig úgy, hogy az egyén számba veszi döntésének következményeit is, azaz teljes körűen mérlegel, mielőtt cselekvésre szánja el magát. Másrészt azért, mert az aktív, belső kontroll attitűd által megalapozott stratégiák közé tartozik, vagyis az érintett személyek maguk válnak kezdeményezővé a helyzet kezelésében, s döntéseikért vállalják is a felelősséget. Ez a viselkedésforma különösen értékes azon szakmák esetében, ahol valamilyen humán tanácsadás áll a tevékenységrendszer középpontjában, s így módon mind az ügyfél mind pedig a környezet alapos monitorozása feltétele a körültekintő problémakezelésnek. Az autonómia és a kezdeményezőkézség egyúttal kitüntetett elvárásként fogalmazódik meg a vezető pozíciókra készülőknél esetében.

A preferált problémamegoldások tekintetében második helyen a céltudatos cselekvés áll, mely szintén kedvezőnek mondható, ráadásul a mesterszakos hallgatók még hangsúlyosabban képviselik ezt az irányt, mely érettebb,

harmonikusabb problémakezelési stílust reprezentál, s így módon a pályaszocializáció előrehaladottabb szakaszában még inkább elvárható annak jelenléte.

A két feladatorientált, elsősorban racionális gondolkodásra épülő stratégia preferenciája a lehetséges alternatívák közül tehát igen kedvezőnek minősíthető, ugyanakkor részarányuk – különösen az andragógia és az emberi erőforrás tanácsadó hallgatók körében már kevésbé öröndetes, hisz azt sejteti, hogy a hallgatók sokkal elkötelezettebbek az elemzés, mint a cselekvés tekintetében, azaz hajlamosak kizárólag gondolati síkon a megoldást kimunkálni, elzárkózva a helyzet eredményes kezelésétől.

Amennyiben további kedvező tendenciák után keresgélünk a hallgatók pályaszocializációját illetően, úgy az értelmiségi létre készülve adekvát magatartásmintának tekinthető, hogy a rangsorban hátrébb kerültek az érzelmi feszültség csökkentésére optimalizáló viselkedésformák (mint érzelmi indíttatású cselekvés illetve, egyensúlykeresés...), s szintén ritkábban választják a passzív coping stratégiákat (visszahúzóadás, alkalmazkodás). További figyelemreméltó, s a pályailleszkedés tekintetében ismét kedvező elem, hogy a humán tanácsadás területén elhelyezkedni kívánók körében megfelelő mértékű hajlandóság mutatkozik a segélykérésre, azaz annak az elfogadására, hogy a szituációk egy részében nem feltétlenül rendelkezünk teljes körű kompetenciával a helyzet kezelésére, s ez esetben más személyek „megszólítása”, s az általuk nyújtott lehetőség elfogadásának képessége épp a hatékony alkalmazkodás bizonyítéka. Saját személyes korlátaink felismerésének képessége, s az együttműködés képessége az érett személyiség jellemzőihez tartozik.

Komolyabb fejlődési feladatok rajzolódnak ki ugyanakkor a turizmus és vendéglátás szakos hallgatók körében, ahol az egyes stílusok átlagpontjai közti csekély különbség egy meglehetősen differenciálatlan profilt mutat, másrészt pedig az aktív és passzív megküzdési módok szinte azonos mértékben vannak jelen lásd: céltudatos cselekvés, visszahúzóadás, alkalmazkodás pontértékek, melyek közül ez utóbbi kettő gyakran a kudarckerüléssel a felelősség áthárítással van összefüggésben. Míg a visszahúzóadás a helyzettől való távolmaradást a környezettől való elzárkózást képviseli, az alkalmazkodás az engedelmességet, a másik akaratának teljes elfogadását jelenti.

Hasonlóképp rendkívül differenciálatlan problémamegoldó profilt mutat az emberi erőforrások szakos hallgatók eredménye, azzal a további kritikus jellemzővel, hogy esetükben két passzív coping stratégia áll az élen (még ha csekély különbséggel is), vagyis komoly esélyt adnak arra, hogy problémáik megoldásában a külső környezet, más személyek érdekei, ötletei, megoldásai érvényesüljenek, teljes mértékben elzárkózva ezzel a felelősségvállalástól, s a döntésirányítástól. Ez a sodródásra való hajlam nyilvánvalóan kritikusan nehezíti azt, hogy a fiatal igazán megtalálja számításait, s az előtte álló kihívásokat és nehézségeket önmaga számára alapvetően megnyugtatóan, s a továbbiakra nézve is inspirálóan és konstruktívan kezelje.

Aspirációs kérdőív eredményeinek bemutatása

Az Aspirációs Index kérdőív által vizsgált célkitűzések 2 fő csoportba sorolhatók: intrinsic aspirációk: személyes növekedés, társas kapcsolatok, társadalmi elköteleződés, egészség, extrinziik aspirációk: gazdagság, hírnév, imázs.

Tekintettel arra, hogy jelen tanulmány keretei nem teszik lehetővé a vizsgálat eredményeinek teljes körű ismertetését, a következőkben a kapott adatoknak mindössze néhány aspektusát kívánom bemutatni.

5. táblázat. Az aspirációk erőssége, és elérésük valószínűsége

Aspirációk	A célkitűzés fontossága	A célelérés valószínűsége
gazdagság	4,75	4,19
hírnév	2,97	3,05
imázs	4,86	4,59
növekedés	6,51	5,51
kapcsolatok	6,54	5,52
társadalmi felelősség	5,23	4,74
egészség	6,57	5,29

Mint azt a fenti táblázatból kiolvashatjuk, a hallgatók körében regisztrálható 3 legfontosabb aspiráció – az egészség, a kapcsolatok és a társadalmi felelősség – egyaránt az intrinsic aspirációk közé tartoznak, vagyis olyan célképzetet képviselnek, ahol az egyén személyesen igen aktívan tehet azért, hogy elképzelései megvalósulhassanak. Az utolsó 3 helyen szereplő értékhez ugyanakkor kizárólag extrinsic motívumok és késztetések sorolhatók, úgy mint a hírnév (mely a legkevésbé érdekli a fiatalokat), a gazdagság és az imázs. Figyelemreméltó eredmény, hogy napjainkban, mikor oly sok szó esik a gazdasági kényszerről, s az egyre növekvő piaci versenyről – az anyagi javak elérése, mint élelcél csak utolsó előtti a listán.

További elgondolkodtató adat, hogy az első 3 vezető célkitűzés megvalósulásának valószínűségét átlagosan közel egy ponttal kevesebbre ítélték meg, összehasonlítva az adott cél fontosságával, egy 7 fokozatú skálán, miközben a legkevésbé vágyott hírnév megszerzésének valószínűségét még a fontosságnál is erősebbnek látták.

A szubjektív jól-lét ugyanakkor a társadalmi felelősség vállalással korrelál ($r=,216^{**}$), tehát minél inkább érez valaki felelősséget tágabb környezete iránt, annál valószínűbb, hogy elégedett az életével. A szubjektíven észlelt jól-léte és az egyes céleléresek valószínűsége egyértelműen együttjár, s magasabb azoknál a mintában, akiknek jellemzően intrinziik célképzeteik vannak, pl.: növekedés ($r=,374^{**}$), kapcsolatok ($r=,312^{**}$), egészség ($r=,363^{**}$), társadalmi felelősség ($r=,342^{**}$). Abban az esetben tehát, amikor valaki úgy gondolja, hogy céljai elérése nagymértékben függ tőle, s így is határozza meg az elérendő célokat, úgy sokkal pozitívabb jövőkép is rajzolódik ki előtte, azaz magasabbak lesznek személyes én-hatékonyság elvárásai is, hatékonyan szolgálva ezáltal a személyiségfejlődés útját.

Összegzés

Vizsgálatomban arra kerestem választ, hogy a különféle emberekkel foglalkozó szakmákra készülő hallgatók esetében milyen személyes célkitűzések/aspirációk jelennek meg dominánsan, s ezek a célkitűzések milyen probléma megoldási

stratégiákkal járnak együtt, illetve mi jellemzi az egyes hallgatói csoportok szubjektív életelegedettségét, mindezek tükrében. A kapott eredmények a kutatás kiindulópontjaként bemutatott hipotézisek igazolását eredményezték, s egyúttal ki is jelöltek további érdemleges kutatási irányokat, melyek révén az egyetemi képzés során a korábbiakhoz képest jóval adekvátabb kompetenciafejlesztés folyhat, a hallgatók személyiségének reális ismerete által. Az egyes hallgatói mintákat külön-külön elemezve tényleges és friss információkat nyerhetünk az egyéni karriertámogatás alapanyagaként. A vizsgálat fontos hozama, hogy a különféle humán tudományok mentén zajló képzési formák esetében újabb inspirációkat nyerhetünk a szociális képességbeli hiányosságokról, tervezhetővé téve ezáltal a kompetenciafejlesztés folyamatát. A konkrét pályák esetében adekvátnak mutatózó célok, s társas készségek kidolgozása fontos része lehet a későbbi pályaeorientációs munkának, akár pályakezdés, akár pályamódosítás, akár pályavitel megerősítése áll a tanácsadói munka fókuszában.

Összegezve az 5 vizsgált szakon végzett vizsgálat eredményeit kimondhatjuk, hogy a nehéz élethelyzetek kezelése, a szubjektíve észlelt jól-lét és a szakmai érdeklődés között szignifikáns összefüggések tapasztalhatók, mely mind a tananyag, mind pedig a társas kompetenciák fejlesztését tekintve differenciált követelmények kialakítását teszi szükségessé az egyetemi képzés keretei között is. Az elkövetkező évek egyik szakmai feladata így módon a vonatkozó tananyagrészek kidolgozása és gyakorlati tesztelése, valamint a pályaeorientáció gyakorlatába történő fokozatos beépítése lesz.

Irodalomjegyzék

- BRDAR, I., RIJAVEC, M., & DUBRAVKA, M. (2009): Life goals and Well being: Are Extrinsic Aspirations Always Detrimental to Well-Being? *Psychological Topics*, 18 (2), 317-334.
- CSEHNÉ Papp Imola (2010): Egyetemi és főiskolai hallgatók pályaelképzeléseinek összehasonlító vizsgálata. In Karlovitz János Tibor, & Torgyik Judit (szerk.) *Felnőtték pályaeorientációja, élethosszig tartó tanulása* (pp. 23-30). Budapest: Neveléstudományi Egyesület.
- CSEHNÉ Papp Imola (2009): A felsőoktatás munkaerőpiaci kimenete. In Karlovitz János Tibor (szerk.): *Speciális kérdések és nézőpontok a felsőoktatásban* (pp. 91-96). Budapest: Neveléstudományi Egyesület.
- KASSER, T. (2005): *Az anyagiasság súlyos ára*. Budapest: Ursus Libri.
- KRUMBOLTZ, J. D. (1993): Integrating career and personal counseling. *The Career Development Quarterly*, 42 (2), 143-148.
- SAGIV, L., & SCHWARTZ, S. H. (2000): Values priorities and subjective well-being: Direct Relations and Congruity Effects. *European Journal of Social Psychology*, 30, 177-198.
- SZILÁGYI Klára (2003): *Munka-pályatanácsadás, mint professzió*. Budapest: Kollégium Kft.